

Egy év – egy kép: csillagvizsgáló a Hámán Kató úton (1965)

A Nagyvárad térről a Mester utca felé tartva hamarosan feltűnik egy retro-modern épület, tetején furcsa, kupolából kiemelkedő kéménnyel: a Ferencvárosi Művelődési Ház, amely eredetileg úttörőháznak készült.

„A 12 milliós költséggel épített ferencvárosi úttörőház szocialista országunk modern, kéteemeletes vasbeton palotája József Attila, legnagyobb proletárköltőnk egykori lakóhelyén épült 1963-ban. Nevét is a költőről kapta. Ezt a palotát a kerület dolgozói építették. A házban 43 szakköri csoport működik, külön jól felszerelt tornaterme és 340 főt befogadó kultúrterme van. A gyerekek kívánságára most szerelik, rendezik itt be az első úttörő-csillagvizsgálót.” Ez az idézet az úttörőmozgalom megalakulásának huszadik évfordulójára 1966-ban kiadott albumból való.

Én 1965-től lettem az új úttörő-csillagvizsgáló állandó látogatója. A szakkör létszáma 10–15 fő körül mozgott, a szakkörvezető a legendás Rosta Zoli bácsi volt, egyben még vagy 30 budapesti csillagászati szakkör vezetője.

A távcső egy 200 mm átmérőjű, kb. 2000 mm fókuszu Nasmyth-coudé volt, Orgoványi-féle csapos tengelykereszten. A megfigyelő mindig ugyanabban a helyzetben tudott a műszerbe belepillantani, a hasa alatt mozgó pajzsszerű ellensúly fölött. Nos elképzelhető, hogy milyen jusztirozást tett lehetővé a főtükör, a domború tükör és a két prizma együttese! A kupola a padlószinttől két és fél méterre volt, emiatt a műszeroszlopot acélszerkezettel emelték meg, és természetesen egy csigalépcsős dobogót is kellett építeni a kezelők és a látogatók részére. A kacifántos szerelés miatt a tervező elnézte a pólusmagasságot, és a kiegészítő szögre, tehát 42,5°-ra építette meg. A hibát a tengelykereszt talpa alá helyezett acéllelkorrigáltuk.

A műszerrel nem sokat nézelődhattünk, főképp mert szinte használhatatlan volt az újszerű szerelés miatt. A bonyolult opti-

kai rendszert kikerülendő később átalakították Newton-szerelésűre. A Kulin Gyuri bácsi által csiszolt tükör – emlékeim szerint – meglepően jó képet adott. De nem sokáig élvezhették a gyerekek az ország első úttörő-csillagvizsgálóját, mert a tetőteraszt veszélyessé nyilvánították. Különben is, az úttörőház 17 óraker bezárt!...

Ennek ellenére a házban élénk és színvonalas munka biztosította a gyerekek iskolán kívüli játékos, szakszerű és művészi foglalkoztatását. Tegyük a kezünket a szívünkre és valljuk be, hogy mennyire hiányzik ez most, ezekben az időkben, az amatőrcsillagászati mozgalom szempontjából is!

A korra jellemzően természetesen protokollrendezvények színterének is használták az úttörőházat. Például 1966-ban idelátogatót a Voszhoz-2 űrhajó hőse, az első űrsétát végző Alekszej Leonov. Hiába készültek izgatottan a találkozásra a gyerekek, az egyszerű földi szakkörösöket, sőt még a szakkörvezetőt sem hívták meg...

A hetvenes évek közepén a szakkör megszűnt. Valamilyen épületgépészeti okból a kupolába kéményt szereltek. A távcső sorát nem ismerem. Valószínűleg széthordták. Már planetáriumi dolgozóként találkoztam az okulárrevolverrel: beépítésre várt egy boldog amatőrcsillagász távcsővébe!

Mátis András